

Крупка Віктор

ГЕРМЕТИЗМ ПОЕЗІЇ ВАЛЕНТИНИ ГАЛЬЯНОВОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ОПЕРАЦІЯ ДАКТИЛЕМ»)

Поетичну творчість Валентини Гальянової – молоді вінницької письменниці, члена НСПУ (2015), складають збірки «Фортеця мрій» (2001), «П'ятий вимір» (2003), «Операція дактилем» (2009) і «Лівою рукою» (2014). Уже в першій збірці з огляду на її назву задекларовано юнацькі романтичні інтенції, рефлексії та емпатії, що зовсім не дивно, оскільки такою світлою і жагучою, зорієнтованою на зв'язок реального й ірреального, на постійний пошук того, що не досягається органами наших чуттів, і має бути поезія. І цим авторка дуже близька до інших представниць молодішої подільської лірики: Ольги Зайцевої (збірка «Білий трамвай») та Руслани Мельничук (збірка «Місце під дощем»).

Загалом дослідженням сучасної вінницької поезії займаються І.Зелененька, О.Соловей, В.Ткаченко, Т.Яковенко та ін. Об'єктом їхніх студій стають знакові для подільського краю явища мистецтва художнього слова, до яких належить і лірика Валентини Гальянової. У посібнику-хрестоматії «Подільські Божичі» І.Зелененька відзначає, що «андерграунд почуттів, химерність і межові переживання із їхньою діткливою риторикою, медитативні монологи ліричної героїні – те, що об'єднує всі збірки авторки [В.Гальянової], й виводить нас до розуміння якості герметичності в ХХІ століття...» [4, с.198]. Це модерністське явище найбільшою мірою концентрується у її збірці «Операція дактилем».

Загалом треба відзначити, що герметизм у поезії спирається на принципи «закритого», ізолюваного від світу мистецтва. У «Літературознавчій енциклопедії» (автор-укладач Юрій Ковалів) відзначено, що на прикладах творів Дж.Унгаретті й П. Валері обґрунтовано художні постулати герметичної поезії. Письменники спрямовували її «на межі з музикою, поза комунікативними функціями, трактували ... як сповідь самоцінної особистості, що віднаходила себе у глибинах душі» [3, с.221].

Важливим чинником герметизму є символічне слово, яке ускладнює рецепцію, уможлиблює якомога ширшу передачу смислів зовнішнього і внутрішнього світу, допускає різнотлумачення. В українській поезії другої половини ХХ – початку ХХІ століття найбільш вираженими представниками герметизму вважаються Київська школа поезії, Нью-Йоркська група, а серед вісімдесятників – Ігор Римарук. Поезотворчість початку ХХІ століття доволі різновекторна, одним з її явищ є постсимволізм, який пропонує реципієнту свої глибинні пласти.

Метою нашої розвідки є декодування домінантних символів збірки «Операція дактилем», які розширюють грані наукової інтерпретації герметичної поезії Валентини Гальянової.

Її лірична героїня, певним чином, локалізована та відчужена, нагадує Алісу із Країни Чудес, яка живе у світі знаків, нерозгаданих смислів, яка «створила світ з ілюзій», «створила вітер», «душу і лице». Так, поезія «Подивитися долі в очі» окреслює буттєвий вимір існування-перебування в локусі химерного часопростору, який можна означити Середньовіччям, а ще точніше середньовічним замком. Наприклад:

Ніхто не знає про те, що буде з нами,

І долі зазирнуть не можна в вічі.

Моє життя – то одинокий замок,

Збудований іще в Середньовіччі [1, с.12].

Така зосередженість на своєму внутрішньому світі у метатексті збірок (від «Фортеці мрій» – і до «Операції дактилем») інтенсифікує ліричну героїню, змушує не втрачати індивідуальної ідентичності. І нехай навіть трохи страшно буде, як у поезії «Замок страждав на привидів», і нехай улюблене Середньовіччя жахає своїм ставленням до інакшості, але самість (не самотність), яку шукає і якої вона потребує дозволяє відчутти себе «створювачем». І це – її надзавдання.

Середньовічний замок у збірці – символ водночас романтичного світосприйяття і граничної ситуації, екзистенціального вибору. «Енциклопедія знаків і символів» тлумачить замок таким чином: «закритість, захист», «місце фізичного та духовного прихистку», «духовна сила», «езотеричні знання». Наукова рецепція цього символу в ліриці В.Гальянної дозволяє простежити, як відбувається випробовування себе, оголення чуттів виразними візуальними й емоційно-психологічними характеристиками, пошук прихованої сили світовираження у екзотично-чудернацькому локусі, який детермінує справжню силу життя, вічний потяг до пізнання і виявлення своїх духовних досвідів: «А над замком кружляли ворони. / А над замком гуляли привиди» («Замок страждав на привидів» [1, с.17]); «Не дивлюся я злу у вічі / І просто так люблю чорних котів. / Ну, а ти (як у Середньовіччі) / Що, спалити мене хотів?» («Не відьма» [1, с.8]); «Моє життя – то одинокий замок, / Збудований іще в середньовіччі» («Подивитися долі в очі» [1, с.12]).

Для дівчини важливим є ще й прихований, однак такий бажаний казковий елемент. Тут очікування принца увіражене знову ж таки екзистенцією вибору, який будь-якої наступної миті може бути іншим, бо кожної наступної миті, тим паче кожного наступного дня іншою стає лірична героїня, яка розуміє і підкоряється законам необоротного часу, що нагадує гру у життя: «Завтра трон твій буде вже вакантним. / Завтра буде він гроша не вартим. / Хай на ньому посидять інфанти, / Поки ти зі мною будеш завтра» («Завтра ти прийдеш до мене точно» [1, с.18]). З цього приводу психолог Т. Титаренко у книзі «Життєвий світ особистості у межах і за межами думенності» зазначає: «Відчутти себе Створювачем, Творцем, Деміургом... Зрозуміти, що у власному світі завдяки тобі є земля і небо, світло і темінь, день і ніч. Усе життя, рік за роком, хвилина за хвилиною вчитися чуда творення. Творення власного світу, без проєктів і задумів, інтуїтивно, навпомацки. Просто тому, що одного,

спільного на всіх замало. Тому, що жити, дихати, розвиватися і будувати свій світ – це, по суті, одне й те саме» [1, с.5]. Щоправда, творення нової реальності, за В. Гальяною, сповнене значних суб'єктивних поглядів і навіть метаморфоз на усталені соціально-філософські явища, тому з боку антагоністів таке продукування виглядає викривленим, що зумовлює рефлексію в поезії «Ми духи по духу»: «Ми кволі на волі. / Ми сильні в насиллі. / Ми надто звичайні, ми сірі, як бруд. / Ми просто комусь стали зовсім немилі, / Й він зарахував нас до списку іуд» [1, с.70].

Однак лірична героїня все ж висновує проєкти і задуми, які потрапляють на шахівницю художньої колізії («Ти переміг...»):

Я ж тактик. Я стратег. Все ж врахувала.

В цій справі рівних не знайдеш мені.

А ти ж затратив сили зовсім мало.

Та я на дні.

І ось, королю, я перед тобою.

Як добре, що лиш шахова це гра.

Я вже готова до нового бою.

Пора [1, с.19].

Попри задекларований виразний жіночий пафос, кореляція *програш/виграш* не дає певності у тому, що відбувається, тому й складно збагнути, чи це лише гра, чи, насправду, важливий життєвий вибір. Важливо те, що це – дієздатність, яка уможлиблює відчуття затребуваності Я.

Ще одним цікавим аспектом збірки «Операція дактилем» є прийом художньої реінкарнації (як номінація сміливої аналогії і вихід за межі традиційної логіки) у герметичному прочитанні В. Гальянової. Розвиваючи кармічну ідею перевтілення, поетка пише, що її лірична героїня точно знає, що «була вовком» («Я колись була вовком»).

Як стверджує релігія індуїзму, бажаючи діставати насолоду в матеріальному світі, душа народжується з певною періодичністю заради задоволення своїх матеріальних бажань, уможливлених лише за посередництва матеріального тіла. І цим вона продовжує пошук особистісної ідентичності як реалізації своїх життєво і буттєво важливих цілей. У поезії лірична героїня продовжує у вимірах свого художньо освоєного і перетвореного буття пориватися до нібито рідного і вільного, але фатального: «тому що ти все-таки якусь мить / (хай зовсім манюсінку) / відчуваєш свіжий і лікувальний / подих волі / якого жоден з Homo Sapiens'ів / ніколи ще не відчував / бо Людина Розумна / від самого свого народження / вже є заручником / ...заручником розуму» («Заручники розуму» [1, с.106]). Зрештою, вона як своєрідна спадкоємиця вовків екзистенційно апелює до загалу: «Вовк... / Він має величну душу. Хто з вас має?» («Заримую пророцтва в стопи» [1, с.109]). Як бачимо, символ *вовка* у поезії В. Гальянової споріднений з міфами неслов'янських народів, утверджує лідерське, чисте, відчайдушне боріння з буттєвими перешкодами, рух вперед назустріч своїй природі і небезпекам: «Я вовком бігла в далі сині. / Щось приспане з'явилося вмиць, / І крок у

вухах стукотить. / На щастя, а чи на біду, / Хтось тужно кликав... Я вже йду» («Хтось тужно кликав крізь пітьму» [1, с.110]).

Повертаючись до пошуку ідентичності ліричної героїні, і значною мірою письменниці у поетичному векторі варто відзначити, що своїм літературним наставником вона вважає Богдана Ігоря Антонича, бо «чи батьком був, чи братом, чи коханим, / Коли вертався на чужі планети? / Вертався, бо на нього там чекали / Такі, як я, закохані і дивні» («Про зустрічі з поетом» [1, с.113]). По суті, у цьому теж проявляється герметичність і закодованість поезії Валентини Гальянаної, оскільки Б.І. Антонич залишив у літературі неоціненну поетичну спадщину, позначену оригінальною символікою космізмів, язичництва й лемківського фольклору. А поетка, увібравши в себе усе найкраще від класика літератури, трансформувавши його у своєму мікрокосмі, витворила свій цікавий і оригінальний художній світ.

І нехай поезія втручається у людську душу хірургічно, відтинаючи усе хвороботворче і потворне, і нехай поети часто-густо є «алкоголіками» слова, як творчо обіграє роль майстрів слова Валентина Гальянова, та Він – поет усе ж, як завше, продовжує шукати свою самтотожність, бо перебуває у постійному пошуку незнаних таємниць «між істиною і словами».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гальянова В. Операція дактилем: лірика. Вінниця: Вінницька газета, 2009. 120 с.
2. Гальянова В. Фортеця мрій: поетична збірка; Ред. Т. Яковенко, худ. В. Богданюк. Вінниця: Тезис, 2001. 40 с.
3. Літературознавча енциклопедія: У двох томах. Т. 1 / Авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 608 с. (Енциклопедія ерудита).
4. Подільські Божичі: посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наук. Статті, коментарі та укладання І.А.Зелененької. Вінниця ТОВ «Твори», 2019. 332 с.
5. Титаренко Т. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності: [моногр.]. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
6. Ткаченко В. Кордоцентричні образи в поезії Анастасії Ткаченко (на матеріалі збірки «Із запахом кави...») // Філологічний дискурс. 2019. Вип. 9. С.179–186.
7. Фоли Дж. Энциклопедия знаков и символов. Москва: Вече, 1997. 512 с.
8. Zelenenka I., Krupka V. Poliarush N., Tkachenko V. Modern ukrainian literature of Vinnytsia region in the context of the problems of definition of the genes and the framework of the general experience // The scientific heritage: The journal is registered and published in Hungary. Budapest, 2020. P.5, №43. S. 16-22.